

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 3. září 2019 ve věci č. 69717/14 – *Januškevičienė proti Litvě*

Senát čtvrté sekce většinou hlasů odmítl námitku založenou na porušení presumpce nevinoty dle čl. 6 odst. 2 Úmluvy z důvodu nevyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy, jelikož stěžovatelka, která byla v řízeních proti členům organizované zločinecké skupiny označena za spolupachatelku daňových podvodů, ač její stíhání bylo zastaveno kvůli promlčení trestní odpovědnosti, se nedomáhala odškodnění občanskoprávní žalobou. Čtyřmi hlasy proti třem Soud rozhodl o neporušení článku 13 Úmluvy, který zaručuje právo na účinné prostředky nápravy.

I. Skutkové okolnosti

V roce 2007 bylo stěžovatelce sděleno podezřelí z organizátorství zločinecké skupiny, která se měla dopouštět daňových podvodů. Jako jednatelka několika účelově vytvořených obchodních společností měla stěžovatelka falšovat účetní dokumenty s cílem získat pro sebe a jiné osoby značný prospěch skrze krácení daně z přidané hodnoty. Stěžovatelka odmítala vypovídat. Rozsáhlé vyšetřování se týkalo sítě asi deseti obchodních společností a řady osob, které působily v jejich statutárních orgánech. Aby bylo zajištěno projednání věci v přiměřené lhůtě, státní zástupce v roce 2009 rozhodl o vyčlenění řízení proti obviněnému V. D. a společnosti D. k samostatnému projednání, neboť měl za to, že byly vůči nim nashromážděny postačující důkazy. Oba obžalovaní se ke spáchání daňových podvodů v rámci organizované zločinecké skupiny doznali, načež byli odsouzeni. V rozsudku byla stěžovatelka zmíněna jako osoba účastnící se činnosti skupiny, ačkoli v daném řízení neměla žádné procesní postavení. V roce 2010 bylo z hlavního řízení z obdobných důvodů vyčleněno také řízení proti V. S., R. N., V. B. a společností A. a S. Všichni obžalovaní byli rovněž uznáni vinnými. Také v odůvodnění tohoto rozsudku byly zmiňovány další osoby, které se podíleli na páchání předmětné trestné činnosti, stěžovatelku nevyjímaje. Podobně v roce 2011 došlo k vyčlenění trestního řízení proti pěti obžalovaným k samostatnému projednání. I tentokrát soud prvního stupně uznal obžalované vinnými. Odůvodnění rozsudku znovu obsahovalo zmínku o roli stěžovatelky coby spolupachatelky. Stěžovatelka v řízení vystupovala coby svědkyně, ale odmítla vypovídat. Odvolací soud zrušil rozsudek prvoinstančního soudu pro nedostatek důkazů. K samostatnému projednání bylo z hlavního řízení postupně vyčleněno dalších pět řízení s deseti obžalovanými. Teprve v roce 2014 byla podána obžaloba proti stěžovatelce. Označené důkazy zahrnovaly důkazy, které byly opatřeny a provedeny v rámci vyčleněných trestních řízení. Vnitrostátní soud nakonec zprostil stěžovatelku obžaloby z důvodu promlčení trestní odpovědnosti.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 Odst. 2 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že rozhodnutí přijatá ve vedlejších řízeních ji uváděla jako spolupachatelku dané trestné činnosti, třebaže nebyla nikdy uznána vinnou.

Vláda ve své argumentaci poukazovala na to, že stěžovatelka nevyužila možnosti domáhat se peněžité náhrady za újmu, kterou utrpěla na své cti či dobré pověsti, prostřednictvím občanskoprávní

žaloby. Soud připomněl, že jeho role je v souladu se zásadou subsidiarity toliko doplňková ve vztahu k vnitrostátním systémům ochrany základních práv. Jsou to právě vnitrostátní soudy, jimž přísluší, aby se věci zabývaly dříve, nežli je předložena mezinárodnímu soudu (*Vučković a ostatní proti Srbsku*, č. 17153/11 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 25. března 2014, § 69–77). Soud přitom v minulosti uznal, že občanskoprávní žaloba na náhradu škody je v případech porušení zásady presumpce nevinu zásadně účinným prostředkem nápravy (*Gutsanovi proti Bulharsku*, č. 34529/10, rozsudek ze dne 15. října 2014, § 178). V dalších případech uznal jako účinné občanskoprávní prostředky nápravy umožňující dosáhnout kromě odškodnění i uznání porušení této zásady anebo ukončení protiprávního stavu, který byl nastolen (viz např. *Ringwald proti Chorvatsku*, č. 14590/15 a další, rozhodnutí ze dne 22. ledna 2019, § 54–56). V projednávané věci předložila vláda Soudu dva příklady z judikatury vnitrostátních soudů, v nichž se žalobci dovolávali přiznání odškodnění za zásah do osobní cti či dobré pověsti v důsledku porušení presumpce nevinu. Ve světle těchto příkladů měl Soud za to, že ani v situaci stěžovatelky by nemuselo jít o neúčinný prostředek nápravy. Soud nadto neshledal žádné mimořádné okolnosti, které by ji mohly zprostit povinnosti daný prostředek nápravy vyčerpat. Pouhé pochybnosti co do úspěchu nemohou ospravedlnit nečerpání prostředku nápravy (*Scoppola proti Itálii* (č. 2), č. 10249/03, rozsudek velkého senátu ze dne 17. září 2009, § 70). Soud proto tuto námitku odmítl, jelikož stěžovatelka nevyčerpala všechny jí dostupné prostředky nápravy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále namítala, že neměla k dispozici účinný prostředek nápravy, jehož prostřednictvím by se mohla bránit proti porušení zásady presumpce nevinu rozsudky, které byly přijaty v řízeních vedených proti jiným osobám.

Soud připomněl, že státy musí zajistit, aby ve vnitrostátním právním řádu existovaly vhodné a účinné prostředky nápravy proti namítaným porušením práv a svobod chráněným Úmluvou. Nestačí, pokud tyto existují podle zákona, a tedy teoreticky, neboť dané ustanovení vyžaduje, aby byly účinné také v praxi (*De Tommaso proti Itálii*, č. 43395/09, rozsudek velkého senátu ze dne 23. února 2017, § 179). Je úkolem žalované vlády, aby prokázala praktickou účinnost prostředků nápravy tím, že předloží příklady soudní nebo správní praxe. V případě stěžovatelky Soud již naznal, že měla k dispozici účinný prostředek nápravy v podobě občanskoprávní žaloby na odškodnění za újmu, která jí mohla být způsobena porušením čl. 6 odst. 2 Úmluvy. K porušení článku 13 Úmluvy proto nedošlo.

III. Oddělené stanovisko

Soudci Pinto de Albuquerque, Kūris a Paczolay ve svém nesouhlasném stanovisku objasnili důvody, které je vedly k závěru o přijatelnosti námitky a porušení presumpce nevinu a porušení článku 13 Úmluvy. Dle jejich mínění je třeba rozlišovat mezi čl. 35 odst. 1 a článkem 13 Úmluvy. Zatímco druhé ustanovení slouží stěžovatelům, kterým zaručuje právo na prostředky nápravy, první slouží vládám. Na rozdíl od nepřijatelnosti stížnosti z důvodu uplynutí šestiměsíční lhůty pro podání stížnosti, kterou může Soud posuzovat *ex officio*, námitku nevyčerpání musí uplatnit žalovaná vláda. Soudci upozornili, že tuto námitku vláda ve skutečnosti nevznesla. Svoji argumentaci směřovala spíše k neporušení článku 13 Úmluvy. Stížnost proto měla být na poli čl. 6 odst. 2 Úmluvy prohlášena za přijatelnou. Co se týče porušení presumpce nevinu, jmenovaní upozornili, že odůvodnění rozsudků pouze přebírala formulace užitá v obžalobě, a nešlo tudíž o vlastní poznatky či závěry soudů. Výjimkou bylo první vedlejší řízení, kde na vinu stěžovatelky bylo poukazováno i v části obsahující zjištění plynoucí z provedeného dokazování. V tomto ohledu tedy k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy došlo. Současné došlo i k porušení článku 13 Úmluvy, neboť občanskoprávní žaloba nemohla představovat vhodnou formu nápravy. Na jejím základě stěžovatelka totiž nemohla dosáhnout opravy či změny odůvodnění předmětných rozhodnutí. V situaci stěžovatelky tedy vláda neprokázala, že by se jednalo o vhodný a účinný prostředek nápravy.